

УДК 341.4

ВАЖНА К. А.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
Київського національного університету культури і мистецтв

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ КРИМІНАЛЬНОЇ НАУКИ ДО ДЕРЖАВИ

Анотація. У статті досліджуються допустимість (відповідно до чинного міжнародного права) та особливості застосування до держави як суб'єкта міжнародного права основних категорій кримінальної науки (злочин, протиправність, суспільна небезпека діяння, караність, винність, злочинний умисел, осудність). Автор робить висновок, що такі категорії можуть застосовуватись до держави згідно із чинним міжнародним правом.

Ключові слова: держава, міжнародний злочин, вина, умисел, осудність, суспільна небезпека діяння, караність діяння, протиправність, відповідальність держави.

Постановка проблеми. У загальній теорії кримінальної науки в межах інституту кримінальної відповідальності застосовують такі загальноприйняті категорії й поняття, як злочин, протиправність, суспільна небезпека діяння, караність, винність, злочинний умисел, осудність тощо.

Міжнародні злочини – це найтяжчі та найсерйозніші порушення міжнародного права. Їх суспільно-небезпечний характер зумовлює найтяжчі наслідки та становить пряму загрозу міжнародному миру й безпеці. Аналіз специфіки й сутності міжнародних злочинів, а також аналіз міжнародно-правової практики в цій сфері свідчить про те, що лівова частка міжнародних злочинів вчиняються державою, оскільки це вимагає залучення всього державного механізму.

Актуальність проведення комплексного теоретичного аналізу допустимості, доцільності та особливостей застосування загальнотеоретичних категорій кримінальної науки до держави як суб'єкта міжнародного злочину зумовлена тим, що результати таких досліджень сприятимуть удосконаленню існуючих і створенню нових правових механізмів боротьби з міжнародними злочинами та їх превенції.

Упорядкування й вироблення єдиного загальноновизнаного підходу до особливостей застосування категорій кримінальної науки до держави як суб'єкта міжнародного права, вироблення єдиного міжнародно-правового

змісту та сутності таких категорій повинні проводитись на основі аналізу доктрини міжнародного права, аналізу сучасних міжнародних відносин і специфіки міжнародних злочинів, насамперед на основі аналізу міжнародно-правової практики та норм і принципів чинного міжнародного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Можливість вчинення державою міжнародного злочину, а також допустимість та особливості застосування до держави категорій осудності, вини й умислу вивчалися зарубіжними вченими, зокрема Р. Аго, Ю. Барбозою, М.Ш. Бассіоні, І.П. Бліщенком, А. Бустаманте, Ф.В. Гарсія Амадором, Дж. Гінзбургсом, Г. Доннедьє де Вабром, Д.Б. Левіним, Ф. Малесяном, А. Пеллетом, В. Пеллою, К. Сальданья, Г.І. Тункіним, М.А. Ушаковим, І.В. Фісенком та іншими. Українськими науковцями, які досліджували ці питання, є С.С. Андрейченко, В.Ф. Антипенко, В.А. Василенко, Н.А. Зелінська, І.І. Лукашук, Ю.В. Манійчук та інші.

Питання допустимості, доцільності й особливостей застосування загальнотеоретичних категорій кримінальної науки до держави як суб'єкта міжнародного злочину розглядалися в українській і зарубіжній науці міжнародного права поверхнево, також відсутній комплексний глибокий аналіз особливостей застосування до держави як суб'єкта міжнародного права наведених основних категорій кримінальної відповідальності.

Мета статті – розглянути допустимість та особливості застосування загальнотеоретичних категорій кримінальної науки до держави як суб'єкта міжнародного злочину.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інститут кримінальної відповідальності найтісніше пов'язаний і вивчається найбільш детально в межах кримінальної науки та кримінології. Залежно від предмета посягання та суб'єктів правопорушення відносини, пов'язані з вчиненням злочину (кримінально караного діяння), можуть регулюватись національним кримінальним законодавством (у деяких випадках відповідними нормами міжнародного приватного права) або міжнародним кримінальним правом.

Поняття «злочин» є основною, базовою категорією кримінального права [1, с. 48]. Лише діяння, які становлять найбільшу суспільну небезпеку, визнаються злочинами, скоєння яких тягне можливість застосування найсуворішого заходу примусу, яким є кримінальне покарання [2, с. 55–57].

Держава як основний суб'єкт міжнародного права та основний актор міжнародних відносин може вчиняти міжнародні злочини. Поняття «злочин держави» є відомим і загальноприйнятим у міжнародній практиці й міжнародному праві, неодноразово застосовувалось щодо держави [3, с. 247–248; 4, с. 82].

У правовій теорії всі правопорушення прийнято класифікувати залежно від їх характеру, ступеня, шкідливості й небезпеки для суспільних відносин, за характером застосовуваних санкцій за їх вчинення. Така класифікація передбачає розмежування правопорушень на дві великі групи: проступки та злочини. До проступків відносять діяння, що характеризуються меншим ступенем небезпеки та тягнуть заходи адміністративної чи цивільно-правової

відповідальності. Злочинами визнаються кримінальні правопорушення, тобто діяння, заборонені кримінальним правом під загрозою покарання. Усі правопорушення становлять суспільну небезпеку, проте рівень цієї небезпеки різний. Злочин значно відрізняється від інших правопорушень, адже він характеризується підвищеним ступенем небезпеки для охоронюваних інтересів. Злочин відносять до найбільш небезпечних правопорушень [1, с. 59–60].

Порушення міжнародного права також поділяються на так звані ординарні правопорушення (або делікти) і міжнародні злочини. Міжнародне правопорушення може бути кваліфіковане як міжнародний злочин за умови, що було вчинено тяжке порушення основоположних для забезпечення життєво важливих інтересів міжнародного співтовариства міжнародно-правових зобов'язань. Міжнародні злочини є порушеннями імперативних норм міжнародного права. Доктринальні позиції сприяли утвердженню концепції особливого режиму відповідальності держави за міжнародні злочини [5, с. 15–18].

Під час роботи Комісії міжнародного права (далі – КМП) Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) над Проектом статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння (прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН у 2001 р.) спеціальний доповідач Р. Аго сформулював проект статті, яка після обговорення та внесення до неї низки поправок була прийнята в 1976 р. КМП в першому читанні під номером 19¹ [6, с. 9]. Стаття містила не лише загальне визначення поняття міжнародного злочину² (пункт 2), а й приблизний перелік тих випадків, у яких міжнародно-протиправне діяння варто кваліфікувати як міжнародний злочин (пункт 3) [7, с. 84–85; 8, с. 78–79]. Р. Аго на основі аналізу теорії й практики зауважив, що термін «міжнародний злочин» отримав широке визнання та може застосовуватись до кваліфікації діяння держави [2, с. 66–67].

Злочин як правова категорія, явище характеризується певними ознаками, які нормативно визначені в законодавстві держав. Ознаками злочину в науці кримінального права визнаються ступінь суспільної небезпеки, протиправність, винність і караність.

Одна з найважливіших ознак злочину – винність. У теорії кримінального права винність – це внутрішнє, психічне ставлення особи до свого діяння й наслідків, які настали або передбачаються. Фактично винність означає, що особа, вчиняючи злочин, володіє інтелектом і волею в тому необхідному обсязі, який визначається в кримінальному законодавстві, та усвідомлено робить вільний вибір між злочинною й незлочинною поведінкою.

¹ У 2000 р. стаття 19 була виключена з Проекту статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння та замінена Главою III «Серйозні порушення зобов'язань перед міжнародною спільнотою в цілому» [4, с. 93–94; 9, с. 35–39, 63; 2, с. 69–70].

² У пункті 2 статті 19 Проекту статей про відповідальність держав КМП ООН 1976 р. вказувалось: «Міжнародно-протиправне діяння, яке виникає внаслідок порушення міжнародного зобов'язання, настільки важливого для забезпечення життєво важливих інтересів міжнародного співтовариства, що його порушення розглядається як злочин міжнародним співтовариством у цілому, становить міжнародний злочин» [2, с. 69–72, 236].

Злочинна поведінка здійснюється під контролем свідомості та волі, що передбачає такий стан психіки особи, який кримінальне право називає осудністю, тобто можливістю усвідомлення особою фактичного характеру й небезпеки своїх дій (бездіяльності) і можливістю керувати ними. Особа повинна розуміти фактичний характер своїх дій (усвідомленість діяння) та вільно обирати варіант своєї поведінки (добровільність діяння) [1, с. 51; 2, с. 30–32].

Вказані критерії вини, умислу, усвідомлення фактичного характеру й небезпеки своїх дій (бездіяльності) і можливість керувати ними можуть застосовуватись також у міжнародно-правовому вимірі до держави як суб'єкта міжнародного права. Підтвердження цього знаходимо в доктрині міжнародного права, міжнародно-правовій практиці, міжнародних нормативно-правових документах і коментарях до них.

Зокрема, на думку Ю.А. Решетова, агресія як міжнародний злочин особливо небезпечного характеру, що характеризується широкими масштабами й підвищеним рівнем суспільної небезпеки, передбачає винний умисел держави-агресора. Агресія – не результат ексцесів чи недогляду певних посадових осіб, а наслідок продуманої та спланованої агресивної політики.

Такі міжнародні злочини, як агресія, не могли б мати місця без участі держави чи держав, без їх спланованих дій і вираженої волі й умислу на здійснення певних діянь та досягнення конкретних цілей. Для реалізації агресії необхідне залучення збройних сил щонайменше однієї держави, які повинні перебувати й діяти під централізованим організованим командуванням цієї держави (в особі відповідних органів публічної влади). Отже, вчинення агресії не може відбуватись без залучення практично всього державного апарату. Крім того, діяння, що складають і спричиняють злочин агресії, визначаються й підтримуються державною політикою, яка відповідає стратегічним цілям зовнішньої політики та геополітики цієї держави [2, с. 128–130].

Як пише Ю.Г. Барсегов про геноцид вірмен, це широкомасштабний міжнародний злочин, вчинений із метою знищення цілого народу з політичних мотивів. Відповідно до заздалегідь розробленого плану все вірменське населення, незалежно від віку й статі, було умисно винищено на 9/10 території його історичної батьківщини. Як зазначає Г. Верле, більше 6 мільйонів євреїв стали жертвами політики винищення, ініційованої А. Гітлером та втіленої Третім рейхом. Вказаний злочин став унікальним не лише у світлі кількості жертв, а й у зв'язку з «форматом» їх убивства – бюрократично спланованим із самого початку «промисловим» винищенням. Згідно з інформацією про геноцид у Руанді, розміщеною на сайті ООН, кампанія геноциду була чітко організована та проходила за участю високопоставлених урядових чиновників і керівництва правлячої партії. Списки представників народності тутсі та лідерів опозиції, які підлягали вбивству, були складені до того, як геноцид реально розпочався [2, с. 139–140].

А. Ноллкемпер, прихильник концепції «злочинної системи», наголошує, що реалізація геноциду неможлива без залучення великої організації. Аналізуючи справу щодо суданської провінції Дарфур, професор вказує, що

важко повірити, ніби колишній міністр Ахмад Мохамед Харум самостійно вчинив міжнародні злочини в Судані, за які його було засуджено. Аналогічною вчений вважає ситуацію з іншим засудженим – лідером «Джанджавід». У доповіді Раді Безпеки ООН 2008 р. обвинувачувач Міжнародного кримінального суду зробив висновок, що двоє згаданих обвинувачених індивідів були частиною набагато більшої організації. Він вказав, що злочини були вчинені за допомогою мобілізації всього державного апарату, та зауважив: «Координація різними бюрократичними органами, від військових до інформаційних публічних, передбачає існування плану, схваленого й керованого урядовою владою на найвищому рівні» [11, с. 5, 12].

В.А. Василенко переконаний: «Характеризуючи міжнародне правопорушення, завжди необхідно мати на увазі, що поведінка держави в міжнародних відносинах є результатом прояву її волі». Будь-яка протиправна та така, що наносить шкоду, поведінка держави передбачає її вину і, відповідно, необхідність її приписування цій державі. На думку В. Пелли, держава має власну волю, а отже, може вчиняти злочини. Д.Б. Левін вказує, що за всієї своєї відмінності від волі індивіда воля держави, хоч і є поняттям, є водночас реальною категорією. І.П. Бліщенко та І.В. Фісенко зазначають, що з'являються особливі визначення вини в міжнародному праві, які відображають прагнення якомога далі відійти від психологічної категорії [2, с. 176].

Ю.В. Манійчук пише, що держава – це складний соціальний організм, який володіє власною волею. Діяльність держави зумовлюється її соціальними потребами й інтересами. З огляду на свої потреби та інтереси держава свідомо ставить цілі, які визначають спосіб і характер її діяльності. Так, воля держави є джерелом її цілеспрямованої діяльності. Держава може обирати варіант поведінки з множини існуючих варіантів та, вільно прийнявши певне вольове рішення, несе відповідальність за свій вибір. Воля, що реалізується неправомірно, – вина держави-правопорушниці. Наслідком неправомірного, хибного прояву волі держави є протиправність її поведінки [2, с. 177].

В.А. Василенко, розглядаючи державу як суб'єкт міжнародного права, як єдиний соціальний організм, наголошує: «Протиправна винна поведінка держави, яка порушує міжнародний правопорядок і наносить шкоду іншим державам, завжди зумовлена політикою держави». Умисел держави, як зазначає вчений, має місце тоді, коли держава явно й умисно порушує свої міжнародні зобов'язання. Як приклад автор наводить вчинення акту агресії, передачу ядерної зброї іншій державі тощо [11, с. 95, 149–151; 12].

У зв'язку з вказаним В.А. Василенко зазначає, що поняття осудності (російською «вменение в вину», «вменяемость в вину»), яке застосовується в міжнародному праві, суттєво відрізняється від того, яке застосовується у внутрішньодержавних правових системах. Саме тому КМП ООН дійшла висновку про доцільність уникнення терміна «осудність» («вменяемость в вину», «вменение в вину») та вживання замість нього поняття «присвоєння» («attribution») [11, с. 93–94; 2, с. 175].

Як вказується в третій доповіді Р. Аго, учені-міжнародники здавна намагались підкреслити, що під час використання цих термінів у сфері міжнародної відповідальності держав зовсім не прагнуть надати їм значення, аналогічне тому, яке надають, наприклад, у внутрішньому кримінальному праві [11, с. 93–94].

Категорії осудності й вини держави за вчинення міжнародно-протиправних діянь, колективний характер відповідальності держави досліджував В.Н. Елиничев. Особливу увагу вчений приділяв випадкам об'єктивної осудності [2, с. 175]. Як зазначає В.А. Василенко, В.Н. Елиничев у ранніх роботах розглядав вину держави як особливе соціально-політичне явище. Пізніше науковець уже наполягав на концепції «об'єктивної відповідальності» держави, згідно з якою під час вчинення міжнародних злочинів вину держави не потрібно доказувати, оскільки вина презюмується [11, с. 149, 154, 160].

У Коментарях КМП ООН до Глави III «Серйозні порушення зобов'язань, що витікають з імперативних норм загального міжнародного права» Статей про відповідальність держав 2001 р. наголошується, що для того, щоб вважатися систематичним, порушення має здійснюватись організованим шляхом і з умислом. А «грубий» характер означає кричуще порушення, яке є прямим і відкритим посяганням на цінності, що захищаються вказаною нормою. Також КМП вважає, що до факторів, які встановлюють серйозність порушення міжнародного права державою, варто віднести умисел на порушення норми. КМП вказує, що необхідно також пам'ятати, що деякі з імперативних норм, а саме заборона агресії й геноциду, унаслідок самого їх характеру потребують умислу на порушення у великих масштабах [12, с. 293]. Отже, відповідно до сучасного міжнародного права до держави можна застосовувати категорії вини й умислу за скоєння міжнародних злочинів.

Зміст цих категорій матиме «міжнародно-правовий» відтінок (порівняно зі значенням, що надається цим категоріям у внутрішньодержавному праві) з огляду на особливості самого суб'єкта правопорушення (держави) і на сутність та особливості міжнародного злочину.

Суспільна небезпека, відповідно до загальної теорії кримінального права, є базовою ознакою злочину. Суспільна небезпека має універсальний характер і притаманна всім видам правопорушень. Проте її зміст дає змогу розмежовувати злочини та інші делікти. У загальній кримінальній теорії та в кримінальному законодавстві держав виділено якісно-кількісні характеристики суспільної небезпеки. Мова йде про її характер і ступінь. Щодо першого поняття ми маємо на увазі цінність об'єкта посягання, вид заподіяної шкоди, форму вини. Ступінь небезпеки визначається величиною збитку, ступенем вини посягання, тяжкістю діяння залежно від способу, місця, часу й інших обставин [1, с. 50; 2, с. 29–32].

КМП ООН обґрунтувала необхідність вирішення в межах загальної категорії міжнародно-протиправних діянь держав особливої категорії, що охоплює виключно тяжкі протиправні діяння [4, с. 88–89]. Значною мірою

це постає з виділення в межах міжнародного права особливої категорії норм, які мають назву імперативних (*jus cogens*). Особливий характер таких норм, значення інтересів, які вони захищають, диктують необхідність встановлення особливого виду міжнародно-правової відповідальності за їх порушення [3, с. 263–264; 6, с. 63].

Важливим кроком для виділення з усього обсягу міжнародних правопорушень особливої категорії – міжнародних злочинів – стало рішення Міжнародного Суду ООН у справі компанії «Барселона Тракшн» (*Barcelona Traction*) 1970 р., на яке посилався спеціальний доповідач КМП ООН під час розробки Проекту статей про відповідальність держав. У вказаному рішенні суд постановив про необхідність виділення зобов'язань держав *erga omnes*, тобто зобов'язань щодо всього міжнародного співтовариства [13, с. 32; 8, с. 33; 11, с. 53]. Зі сказаного постає, що порушення зобов'язань *erga omnes* зумовлює особливий вид правовідносин відповідальності, які характеризуються універсальним характером. Оскільки такі порушення зачіпають зобов'язання щодо міжнародного співтовариства в цілому, кожна держава вважається юридично зацікавленою в реалізації відповідних правовідносин відповідальності. Наведені судом приклади порушення зобов'язань такого виду практично сходяться з тими, які зазвичай відносять до міжнародних злочинів [11, с. 53; 8, с. 33; 2, с. 59–60].

Злочини та інші правопорушення можна також розмежовувати за процедурою притягнення до відповідальності. Найбільш сувора процедура передбачається під час притягнення до кримінальної відповідальності, тобто за вчинення злочинів [1, с. 61–62].

У загальній теорії кримінальної науки кримінально-правові відносини – це відносини, що виникають між особою, яка вчинила злочин, і державою в особі суду, слідчого, прокурора, органу дізнання. У суб'єктів (учасників) правовідносин виникає певна сукупність прав та обов'язків. Так, особа, яка вчинила злочин, зобов'язана потерпати від заходів державного примусу. Інший суб'єкт – держава – має право піддати особу, винну в скоєнні злочину, обмеженням, передбаченим кримінальним законодавством, тобто кримінальній відповідальності та покаранню [1, с. 78].

У міжнародному кримінальному праві суб'єктами правовідносин, які виникають унаслідок вчинення державою міжнародного злочину, є така держава та міжнародне співтовариство держав у цілому. Одна або декілька держав, які вчинили міжнародний злочин, виділяються зі складу міжнародного співтовариства, до них застосовуються санкції, не спрямовані проти інших членів міжнародного співтовариства. У результаті такі рішення в частині, що стосується держав, які вчинили міжнародний злочин, будуть ґрунтуватись на насильницькому примусі, тому виключати такий елемент примусу з відповідальності за злочин неможливо [2, с. 196].

Особливий характер імперативних норм (*jus cogens*), значення інтересів, які вони захищають, диктують необхідність встановлення особливого виду міжнародно-правової відповідальності за їх порушення.

КМП так і не встановила конкретний відмінний режим реалізації відповідальності й примусу держав за міжнародні злочини, проте «наголосила», що є «дуже сумнівним», щоб два різні види міжнародних злочинів не тягнули встановлення різних форм відповідальності [6, с. 32, 47–49, 62–67, 77–79]. Як зазначає І.І. Лукашук, цю прогалину певною мірою покликано заповнити прийняті Генеральною Асамблеєю ООН Статті про міжнародну відповідальність держав 2001 р. [3, с. 249–252]. Вітчизняні й зарубіжні юристи визнають особливо тяжкий характер відповідальності за міжнародні злочини [2, с. 128–130].

КМП ООН зазначила: «Було б цілком помилково вважати, що в сучасному міжнародному праві існує лише один режим відповідальності, який можна застосовувати повсюдно до будь-якого типу міжнародно-протиправного діяння незалежно від того, чи є воно тяжким чи ні, зачіпає воно життєво важливі інтереси міжнародного співтовариства в цілому або тільки інтереси певного члена цієї спільноти» [3, с. 264–267; 2, с. 69].

У доктрині міжнародного права загально визнано, що звичаєве міжнародне право містить норми, які визначають такі форми міжнародно-правової відповідальності держав, як надзвичайна сатисфакція та надзвичайна репарація. Причому «надзвичайні» форми відповідальності повинні застосовуватись лише за вчинення міжнародних злочинів і передбачають деяке обмеження суверенітету держави, що вчинила міжнародний злочин. Надзвичайна сатисфакція й надзвичайна репарація неодноразово застосовувались у міжнародно-правовій практиці в межах реалізації відповідальності держав за вчинення міжнародних злочинів [2, с. 116–117].

Висновки. До держави як суб'єкта міжнародних правовідносин та актора міжнародних взаємодій можна застосовувати категорії теорії кримінального права. Держава як суб'єкт міжнародного права цілком вписується в критерії інституту кримінальної відповідальності з таких причин:

1) держава здатна вчиняти міжнародні злочини: діяння держави порушують імперативні норми міжнародного права (протиправність), зачіпають інтереси всього міжнародного співтовариства держав у цілому (суспільна небезпека), а отже, мають найвищий ступінь небезпеки для міжнародного миру й безпеки та, відповідно, найтяжчий характер з огляду на цінність об'єкта посягання; діяння держави, які складають або спричиняють міжнародний злочин, передбачають винний умисел держави (як свідоме обрання злочинної політики та злочинних методів дій для досягнення конкретних цілей), оскільки міжнародний злочин не може виникати внаслідок випадковостей чи недогляду посадових осіб, а є результатом продуманої, спланованої політики держави із залученням практично всього державного механізму;

2) держава може бути караною за вчинення міжнародного злочину, причому міжнародне право та міжнародно-правова практика сформували правові інститути, що вказують на відмінність правового режиму притягнення держави до відповідальності, а також відмінність заходів примусу й

форм і мір відповідальності держави за вчинення міжнародного злочину порівняно з вчиненням державою ординарного правопорушення (у межах відповідальності держави за міжнародні злочини передбачаються санкції, що будуть прийматись від імені всього міжнародного співтовариства держав у цілому);

3) кримінально-правовий вплив на державу суттєво покращує систему міжнародної безпеки.

Література:

1. Уголовное право. Общая и особенная часть : [учебник] / под ред. Н.Г. Кадникова. – М. : Городец, 2006. – 911 с.
2. Важна К.А. Концепція кримінальної відповідальності держави : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 / К.А. Важна. – К., 2013. – 243 с.
3. Лукашук И.И. Право международной ответственности / И.И. Лукашук. – М. : Волтерс Клувер, 2004. – 432 с.
4. Зелинская Н.А. Международные преступления и международная преступность / Н.А. Зелинская. – О. : Юридическая литература, 2006. – 568 с.
5. Манийчук Ю.В. Последствия международного правонарушения / Ю.В. Манийчук. – К. : Вища школа, 1987. – 147 с.
6. Spinedi M. International crimes of state: the legislative history / M. Spinedi // International Crimes of State: critical analysis of the ILC's draft article 19 on state responsibility / ed. by J.H.H. Weiler, A. Cassese, M. Spinedi. – Berlin ; New York : de Gruyter, 1988. – P. 7–141.
7. Barboza J. International criminal law / J. Barboza. – Leiden : Martinus Nijhoff Publishers, 2000. – 396 p.
8. Мазов В.А. Ответственность в международном праве / В.А. Мазов. – М. : Юридическая литература, 1979. – 152 с.
9. Crawford J. The International Law Commission's Articles on State Responsibility: Introduction, Text and Commentaries / J. Crawford. – Cambridge : Cambridge University Press, 2002. – 424 p.
10. Nollkaemper A. State responsibility for international crimes: a review of principles of reparation / A. Nollkaemper // Essays in Honour of Professor Kalliopi Koufa (March 11, 2009). – Amsterdam : University of Amsterdam, 2009. – P. 1–40.
11. Василенко В.А. Ответственность государства за международные правонарушения / В.А. Василенко. – К. : Вища школа, 1976. – 267 с.
12. Важна К.А. Можливість встановлення вини і умислу держави як суб'єкта міжнародного права / К.А. Важна // Законодавство України: недоліки, проблеми систематизації та перспективи розвитку : матер. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 14–15 лютого 2014 р.). – Херсон : ВД «Гельветика», 2014. – С. 186–189.
13. ICJ Reports, 1970 // The official site of International Court of Justice [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.icj-cij.org/docket/files/50/5387.pdf>.

Важна К. А. Особенности применения общетеоретических категорий уголовной науки к государству

Аннотация. В статье исследуются допустимость (в соответствии с действующим международным правом) и особенности применения к государству как субъекту международного права основных категорий уголовной науки (преступление, противоправность, общественная опасность деяния, наказуемость, виновность, преступный умысел, вменяемость). Автор делает вывод, что такие категории могут применяться к государству в соответствии с действующим международным правом.

Ключевые слова: государство, международное преступление, вина, умысел, вменяемость, общественная опасность деяния, наказуемость деяния, противоправность, ответственность государства.

Vazhna K. Features of the use of criminal science general theoretical categories in relation to state

Summary. The article examines the possibility (in accordance with current international law) and specifics of the use of criminal science basic categories (crime, illegality, social danger of the act, punishment, culpability, criminal intent, criminal capacity) to state as a subject of international law. The author concludes that these categories are applicable to state in accordance with current international law. But the author emphasizes that the meaning these categories when applying them to state would differ and would have certain specifics in comparison with the meaning provided to these categories in domestic law (given the nature of the subject of crime and based on the nature and characteristics of international crimes).

The author also concludes that state as a subject of international law fully complies with the criteria of the criminal responsibility institute: 1) state is able to commit international crimes (acts of state violates imperative norms of international law (illegality), violate the interests of the whole international community of States (social danger), and, therefore, cause the highest level of danger to international peace and security, cause the worst consequences, given the value of the assault object; 2) acts of state, which constitute or cause an international crime, involve guilty (criminal) intent of state (as a conscious selection of criminal policies and criminal methods of action for achieving specific goals), since an international crime can not occur as a result of chance or negligence of officials, but is the result of a deliberate, planned state policy carried out using almost the entire state mechanism; 3) state can be punished for committing international crimes: international law and international legal practice formed legal institutes, indicating the difference between the legal regime of State prosecution for committing international crimes and the different coercive measures and forms of State responsibility for committing international crimes.

Key words: state, international crime, guilt, criminal intent, culpability, social danger of the act, punishment, illegality, responsibility of state.